

บันทึกหลักการและเหตุผล  
ประกอบร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. ....

---

หลักการ

ให้มีกฎหมายว่าด้วยคู่ชีวิต

เหตุผล

ปัจจุบันกลุ่มบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ เพศสภาพ หรือมีการแสดงออกที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด ซึ่งถือได้ว่าเป็นบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ได้ใช้ชีวิตร่วมกันตั้งครอบครัว แต่ไม่มีกฎหมายรองรับสิทธิและหน้าที่ในการเป็นคู่ชีวิต ซึ่งถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมและขัดต่อหลักการที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ตลอดจนหลักการสิทธิมนุษยชนสากลตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เพื่อรับรองสิทธิของบุคคลดังกล่าว

กฎกระทรวง หรือประกาศนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑  
การจดทะเบียนคู่ชีวิต

---

ส่วนที่ ๑  
การจดทะเบียนคู่ชีวิต

---

มาตรา ๕ การจดทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้จะทำได้ต่อเมื่อบุคคลทั้งสองมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์ และมีสัญชาติไทยหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสัญชาติไทย

มาตรา ๖ การจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ทำที่สำนักทะเบียนตามที่กระทรวงมหาดไทยประกาศกำหนด

มาตรา ๗ การจดทะเบียนคู่ชีวิต จะกระทำได้ต่อเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายยื่นคำร้องขอ และให้แสดงความยินยอมปรากฏโดยเปิดเผยต่อหน้านายทะเบียน และให้นายทะเบียนบันทึกความยินยมนั้นไว้ด้วย

เมื่อนายทะเบียนรับจดทะเบียน ผู้ร้องต้องลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญในทะเบียนต่อหน้านายทะเบียน และต่อหน้าพยานสองคน ซึ่งต้องลงลายมือชื่อไว้ในทะเบียนในขณะนั้นด้วย แต่ถ้าผู้ร้องไม่สามารถลงลายมือชื่อได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง ให้นายทะเบียนหมายเหตุไว้ในทะเบียน

มาตรา ๘ การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะกระทำมิได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริตหรือบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ  
(๒) ถ้าบุคคลทั้งสองฝ่ายเป็นญาติสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมากดี เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดาที่ดี ความเป็นญาติดังกล่าวมานี้ให้ถือตามสายโลหิต โดยไม่คำนึงว่าจะเป็นญาติโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

(๓) มีคู่สมรส หรือได้จดทะเบียนคู่ชีวิตอยู่ก่อนแล้ว

มาตรา ๙ ผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมจะจดทะเบียนคู่ชีวิตกันไม่ได้

มาตรา ๑๐ ในกรณีที่บุคคลทั้งสองฝ่ายประสงค์จะจดทะเบียนคู่ชีวิตตามกฎหมายไทย ในต่างประเทศให้พนักงานทูตหรือกงสุลไทยเป็นนายทะเบียน

มาตรา ๑๑ บุคคลที่จะเป็นพยานตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ได้ คือ

(๑) บุคคลซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ

(๒) บุคคลวิกลจริตหรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ

มาตรา ๑๒ เมื่อมีการร้องขอให้จดทะเบียนคู่ชีวิตแล้ว ให้นายทะเบียนรับจดทะเบียนคู่ชีวิตให้  
การจดทะเบียนคู่ชีวิตนั้นจะขอให้นายทะเบียนไปดำเนินการนอกสำนักทะเบียนรับจดทะเบียน  
คู่ชีวิตก็ได้ แต่ต้องเสียค่าธรรมเนียมตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๑๓ ให้นายทะเบียนคู่ชีวิตและทะเบียนสิ้นสุดการเป็นคู่ชีวิตเป็นทะเบียนครอบครัว  
ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของคู่ชีวิต

มาตรา ๑๔ การจดทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ  
และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

## ส่วนที่ ๒

### ความเป็นโมฆะของการจดทะเบียนคู่ชีวิต

มาตรา ๑๕ การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะเป็นโมฆะก็แต่เฉพาะที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้

มาตรา ๑๖ การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ฝ่าฝืน มาตรา ๗ และมาตรา ๘ ให้เป็นโมฆะ

มาตรา ๑๗ คำพิพากษาของศาลเท่านั้นที่จะแสดงว่าการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะ  
การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืน มาตรา ๘ (๓) บุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนใด  
คนหนึ่งจะกล่าวอ้างขึ้น หรือจะร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะก็ได้  
ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าการจดทะเบียนคู่ชีวิตใดเป็นโมฆะให้ศาลแจ้งไปยังนายทะเบียน  
เพื่อบันทึกความเป็นโมฆะไว้ในทะเบียนคู่ชีวิต

มาตรา ๑๘ การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะ ไม่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต  
ในกรณีที่การจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะ ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดมีหรือได้มาไม่ว่าก่อน หรือหลัง  
การจดทะเบียนคู่ชีวิตรวมทั้งดอกผลคงเป็นของฝ่ายนั้น ส่วนบรรดาทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันให้แบ่งคนละครึ่ง  
เว้นแต่ศาลจะเห็นสมควรสั่งเป็นประการอื่น เมื่อได้พิเคราะห์ถึงภาระในครอบครัว ภาระในการหาเลี้ยงชีพ และฐานะ  
ของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ตลอดจนพฤติการณ์อื่นที่ปวงแล้ว

มาตรา ๑๙ การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๗ หรือมาตรา ๘ (๑) (๒)  
ไม่ทำให้คู่ชีวิตฝ่ายที่สุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการจดทะเบียนคู่ชีวิตก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นโมฆะ  
การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืน มาตรา ๘ (๓) ไม่ทำให้คู่ชีวิตฝ่ายที่จดทะเบียนคู่ชีวิต  
โดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มา เพราะการจดทะเบียนคู่ชีวิตก่อนที่คู่ชีวิตนั้นรู้ถึงเหตุที่ทำให้การจดทะเบียนคู่ชีวิต  
เป็นโมฆะ แต่การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะดังกล่าว ไม่ทำให้คู่ชีวิตเกิดสิทธิรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรม  
ของคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่ง



การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืน มาตรา ๗ หรือมาตรา ๘ (๑) (๒) ถ้าคู่ชีวิตฝ่ายใดได้จดทะเบียนคู่ชีวิตโดยสุจริตฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้ และถ้าการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะนั้นทำให้ฝ่ายที่ได้จดทะเบียนคู่ชีวิตโดยสุจริตต้องยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สิน หรือจากการทำงานที่เคยทำอยู่ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือก่อนที่จะได้รู้ว่าการของตนเป็นโมฆะ แล้วแต่กรณี ฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ด้วย สิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพในกรณีนี้ให้นำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๕๒๖ บรรคหนึ่ง และมาตรา ๑๕๒๘ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

สิทธิเรียกร้องค่าทดแทน หรือค่าเลี้ยงชีพตามวรรคสาม มีกำหนดอายุความสองปี นับแต่วันที่ มีคำพิพากษาถึงที่สุด สำหรับกรณีการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะ เพราะฝ่าฝืน มาตรา ๗ หรือมาตรา ๘ (๑) (๒) หรือนับแต่วันที่รู้ถึงเหตุที่ทำให้การจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะ สำหรับกรณีการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะ เพราะฝ่าฝืนมาตรา ๘ (๓)

มาตรา ๒๐ การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะไม่กระทบถึงสิทธิของบุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริตซึ่งได้มาก่อนมีการบันทึกความเป็นโมฆะไว้ในทะเบียนคู่ชีวิตตามมาตรา ๑๗

## หมวด ๒

### ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต

มาตรา ๒๑ คู่ชีวิตต้องอยู่กินด้วยกันฉันคู่ชีวิต ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถ และฐานะของตน รวมทั้งให้มีสิทธิในความสัมพันธ์ในฐานะคู่ชีวิต อาทิ การยินยอมให้รักษาพยาบาล อำนาจในการจัดการศพ การดำเนินคดีอาญาแทนคู่ชีวิตของตน การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากการขาดรายได้

มาตรา ๒๒ ในกรณีที่คู่ชีวิตไม่สามารถอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขได้ หรือถ้าการอยู่ร่วมกันจะเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจหรือทำลายความผาสุกอย่างมาก คู่ชีวิตฝ่ายที่ไม่สามารถที่จะอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขได้ หรือฝ่ายที่จะต้องรับอันตรายหรือถูกทำลายความผาสุก อาจร้องต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่งอนุญาตให้ตนอยู่ต่างหาก ในระหว่างที่เหตุนั้น ๆ ยังมีอยู่ก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ศาลจะกำหนดจำนวนค่าอุปการะเลี้ยงดูให้ฝ่ายหนึ่งจ่ายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งตามควรแก่พฤติการณ์ก็ได้

มาตรา ๒๓ ในกรณีที่ศาลสั่งให้คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ คู่ชีวิตอีกฝ่ายย่อมเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ แต่เมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรืออัยการร้องขอ และถ้ามีเหตุสำคัญ ศาลจะตั้งผู้อื่นเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ก็ได้

มาตรา ๒๔ ในกรณีที่คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริต ไม่ว่าศาลจะได้อำนาจให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ ถ้าคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งไม่อุปการะเลี้ยงดูฝ่ายที่วิกลจริตตามมาตรา ๒๑ หรือกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใด อันเป็นเหตุให้ฝ่ายที่วิกลจริตตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจ หรือตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเป็นเหตุเกิดความเสียหายทางทรัพย์สินถึงขนาด บุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา ๒๘ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือผู้อนุบาลอาจฟ้องคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ฝ่ายที่วิกลจริต หรือขอให้ศาลมีคำสั่งใดๆ เพื่อคุ้มครองฝ่ายที่วิกลจริตนั้นได้

ในกรณีฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูตามวรรคหนึ่ง ถ้ายังมีค้ำประกันของศาลว่าคู่ชีวิตซึ่งวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถก็ให้ขอต่อศาลในคดีเดียวกันให้ศาลมีคำสั่งว่า คู่ชีวิตซึ่งวิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ โดยขอตั้งตนเองหรือผู้อื่นที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้อนุบาล หรือถ้ายังมีค้ำประกันของศาลแสดงว่าคู่ชีวิตซึ่งวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถอยู่แล้ว จะขอให้ถอดถอนผู้อนุบาลคนเดิม และแต่งตั้งผู้อนุบาลคนใหม่ก็ได้

ในการขอให้ศาลมีคำสั่งใดๆ เพื่อคุ้มครองคู่ชีวิตฝ่ายที่วิกลจริตโดยมิได้เรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูด้วยนั้น จะไม่ขอให้ศาลมีคำสั่งให้คู่ชีวิตฝ่ายที่วิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ หรือจะไม่ขอเปลี่ยนผู้อนุบาลก็ได้ แต่ถ้าศาลเห็นว่าวิธีการคุ้มครองที่ขอนั้นจำเป็นต้องมีผู้อนุบาลหรือเปลี่ยนผู้อนุบาล ให้ศาลมีคำสั่งให้จัดการทำนองเดียวกับที่บัญญัติไว้ในวรรคสอง แล้วจึงมีคำสั่งคุ้มครองตามที่เห็นสมควร

ในระหว่างที่พิจารณาคดีตามความมาตรานี้ ถ้ามีคำขอ ศาลอาจกำหนดวิธีการชั่วคราวเกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดูหรือการคุ้มครองคู่ชีวิตฝ่ายที่วิกลจริตได้ตามที่เห็นสมควร และหากเป็นกรณีฉุกเฉินให้นำบทบัญญัติเรื่องคำขอในเหตุฉุกเฉินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ

#### หมวด ๓

#### ทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต

มาตรา ๒๕ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ หมวด ๔ ว่าด้วยทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา มาใช้บังคับกับการจัดการทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต ตามพระราชบัญญัตินี้โดยอนุโลม

#### หมวด ๔

#### การสิ้นสุดการเป็นคู่ชีวิต

มาตรา ๒๖ การเป็นคู่ชีวิตย่อมสิ้นสุดลงด้วยความตาย การสมัครใจเลิกการเป็นคู่ชีวิต ศาลพิพากษาให้เพิกถอน หรือศาลพิพากษาเลิกการเป็นคู่ชีวิต

มาตรา ๒๗ การรับบุตรบุญธรรมย่อมเป็นอันยกเลิกเมื่อมีการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ฝ่าฝืนมาตรา ๙

มาตรา ๒๘ เมื่อได้จดทะเบียนคู่ชีวิตตามกฎหมายนี้ การสมัครใจเลิกกันจากการเป็นคู่ชีวิตจะสมบูรณ์ต่อเมื่อคู่ชีวิตได้จดทะเบียนเลิกจากการเป็นคู่ชีวิตนั้นแล้ว โดยต้องทำเป็นหนังสือและมีพยานลงชื่ออย่างน้อยสองคนต่อหน้านายทะเบียน

มาตรา ๒๙ เหตุที่จะขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิต มีดังต่อไปนี้

- (๑) การฝ่าฝืนเงื่อนไขการจดทะเบียนคู่ชีวิต ตาม มาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัตินี้
- (๒) การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ได้กระทำโดยสำคัญผิด ถูกกลฉ้อฉล หรือถูกข่มขู่ และให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๐๕ ถึง มาตรา ๑๕๐๘ และให้นำบทบัญญัติว่าด้วยผลของการเพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิตตามมาตรา ๑๕๑๑ ถึง ๑๕๑๓ มาบังคับใช้โดยอนุโลม

มาตรา ๓๐ เหตุฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิต มีดังต่อไปนี้

- (๑) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นฉันทริยาหรือสามีหรือคู่ชีวิต เป็นชู้หรือมีชู้ หรือร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจฉฉฉฉฉฉ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้
- (๒) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจดทะเบียนสมรสกับผู้อื่น
- (๓) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประพฤติชั่ว ไม่ว่าความประพฤติชั่วนั้นจะเป็นความผิดอาญาหรือไม่ ถ้าเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่ง
  - (ก) ได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรง หรือ
  - (ข) ได้รับความดูถูกเกลียดชังเพราะเหตุที่คงเป็นคู่ชีวิตของฝ่ายที่ประพฤติชั่วอยู่ต่อไป หรือ
  - (ค) ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร ในเมื่อเอาสภาพฐานะ และความเป็นอยู่ร่วมกันฉฉฉฉฉฉมาค่านึงประกอบ อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้
- (๔) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำร้าย หรือทรมานร่างกายหรือจิตใจ หรือหมิ่นประมาท หรือเหยียดหยาม อีกฝ่ายหนึ่งหรือบุพการีของอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้ ถ้าเป็นการร้ายแรง อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้
- (๕) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจงใจละทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่งไปเกินหนึ่งปี อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้
- (๖) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก และได้ถูกจำคุกเกินหนึ่งปีในความผิดที่อีกฝ่ายหนึ่งมิได้มีส่วนก่อให้เกิดการกระทำความผิด หรือยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดนั้นด้วย และการเป็นคู่ชีวิตกันต่อไปจะเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้
- (๗) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสมัครใจแยกกันอยู่เพราะเหตุที่ไม่อาจอยู่ร่วมกันฉฉฉฉฉฉได้ โดยปกติสุขตลอดมาเกินสามปี หรือแยกกันอยู่ตามคำสั่งของศาลเป็นเวลาเกินสามปี ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้
- (๘) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ หรือไปจากภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่เป็นเวลาเกินสามปี โดยไม่มีใครทราบแน่ว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้



(๙) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ให้ความช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งตามสมควร หรือทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการคู่ชีวิตกันอย่างร้ายแรง ทั้งนี้ ถ้าการกระทำนั้นถึงขนาดที่อีกฝ่ายหนึ่งเดือดร้อนเกินควร ในเมื่อเอาสภาพฐานะ และความเป็นอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตมาคำนึงประกอบ อีกฝ่ายหนึ่งนั้นพึงให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๑๐) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริตตลอดมาเกินสามปี และความวิกลจริตนั้นมีลักษณะยากจะหายได้ กับทั้งความวิกลจริตถึงขนาดที่จะทนอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตต่อไปไม่ได้ อีกฝ่ายหนึ่งพึงให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๑๑) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดทัณฑ์บนที่ทำให้ไว้เป็นหนังสือในเรื่องความประพฤติ อีกฝ่ายหนึ่งพึงให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

มาตรา ๓๑ เมื่อศาลพิพากษาให้เลิกคู่ชีวิตกันเพราะเหตุตามมาตรา ๓๐ (๑) คู่ชีวิตมีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากคู่ชีวิตและจากผู้ซึ่งได้รับการอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่อง หรือผู้ซึ่งเป็นเหตุแห่งการเลิกคู่ชีวิตนั้น

มาตรา ๓๒ สิทธิฟ้องร้องโดยอาศัยเหตุในมาตรา ๓๐ (๑) (๓) (๔) หรือ (๙) หรือมาตรา ๓๑ ย่อมระงับไปเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้กล่าวอ้างหรือควรรู้ความจริงซึ่งตนอาจยกขึ้นกล่าวอ้าง เหตุอันจะยกขึ้นฟ้องเลิกคู่ชีวิตไม่ได้แล้วนั้นอาจนำสืบสนับสนุนคดีฟ้องเลิกคู่ชีวิตซึ่งอาศัยเหตุอย่างอื่น

มาตรา ๓๓ เหตุฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตตามมาตรา ๓๐ (๑) และ (๓) ถ้าคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแล้วแต่กรณี ได้ยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจในการกระทำที่เป็นเหตุเลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้น ฝ่ายที่ยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจนั้นจะยกเป็นเหตุฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตไม่ได้

ในกรณีฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตโดยอาศัยเหตุแห่งการผิดทัณฑ์บนตาม มาตรา ๓๐ (๑๑) นั้น ถ้าศาลเห็นว่าความประพฤติของคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอันเป็นเหตุให้ทำทัณฑ์บน เป็นเหตุเล็กน้อยหรือไม่สำคัญเกี่ยวแก่การอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตโดยปกติสุข ศาลจะไม่พิพากษาให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตก็ได้

มาตรา ๓๔ สิทธิฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตย่อมหมดไปในเมื่อฝ่ายที่มีสิทธิฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้กระทำการอันแสดงให้เห็นว่าได้ให้อภัยในการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็น เหตุให้เกิดสิทธิฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้นแล้ว

มาตรา ๓๕ ในกรณีที่คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริตและมีเหตุเลิกการเป็นคู่ชีวิตเกิดขึ้นไม่ว่าเหตุนั้นจะได้เกิดขึ้นก่อนหรือภายหลังการเป็นคนวิกลจริต ให้บุคคลซึ่งอาจร้องขอต่อศาลให้สั่งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถตาม มาตรา ๒๓ มีอำนาจฟ้องคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งขอให้ศาลพิพากษาให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตขาดจากกันและแบ่งทรัพย์สินได้ ในกรณีเช่นว่านี้ ถ้ายังมีได้มีคำสั่งของศาล แสดงว่าคู่ชีวิตซึ่งวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถ ก็ให้บุคคลดังกล่าวร้องขอ ต่อศาลในคดีเดียวกันนั้นให้ศาลมีคำสั่งว่าคู่ชีวิตซึ่งวิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ

เมื่อบุคคลดังกล่าวเห็นสมควรจะร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งตาม มาตรา ๓๖ หรือ ร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งชั่วคราวระหว่างการพิจารณาตาม มาตรา ๑๕๓๐ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วยก็ได้



ในกรณีที่คู่ชีวิตซึ่งถูกอ้างว่าเป็นคนวิกลจริต ยังไม่ได้ถูกสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หากศาลเห็นว่าคู่ชีวิตนั้นยังไม่ใช่คนที่ควรสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็ให้ยกฟ้องคดีนั้นเสีย ถ้าเห็นว่าเป็นบุคคลที่ควรสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ แต่ยังไม่สมควรจะให้มีการเลิกการเป็นคู่ชีวิต ก็ให้ศาลสั่งให้คู่ชีวิตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถโดยจะไม่สั่งเรื่องผู้อนุบาลหรือจะตั้งผู้อื่นเป็นผู้อนุบาลตามมาตรา ๒๓ ก็ได้ คงพิพากษายกแต่เฉพาะข้อเลิกการเป็นคู่ชีวิต ในกรณีเช่นนี้ศาลจะสั่งกำหนดค่าเลี้ยงชีพด้วยก็ได้ ในกรณีที่ศาลเห็นว่าคู่ชีวิตนั้นวิกลจริตอันควรสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ และทั้งมีเหตุควรให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตด้วย ก็ให้ศาลสั่งในคำพิพากษาให้คู่ชีวิตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ ตั้งผู้อนุบาลและให้เลิกการเป็นคู่ชีวิต

ในกรณีนี้ ถ้าศาลเห็นว่าเหตุเลิกการเป็นคู่ชีวิตที่ยกขึ้นอ้างในการฟ้องร้องนั้นไม่เหมาะสมแก่สภาพของคู่ชีวิต ซึ่งเป็นคนไร้ความสามารถที่จะเลิกการเป็นคู่ชีวิตจากคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งก็ดี ตามพฤติการณ์ไม่สมควรที่จะให้มีการเลิกการเป็นคู่ชีวิตขาดจากกันก็ดี ศาลจะพิพากษาไม่ให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตก็ได้

มาตรา ๓๖ ในคดีฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิต ถ้าเหตุแห่งการเลิกการเป็นคู่ชีวิตเป็นความผิดของคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ฝ่ายเดียว และการเลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้นจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลงเพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สิน หรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างการเป็นคู่ชีวิต อีกฝ่ายหนึ่งนั้นจะขอให้ฝ่ายหนึ่งที่ต้องรับผิดชอบค่าเลี้ยงชีพให้ได้ ค่าเลี้ยงชีพนี้ศาลอาจให้เพียงใดหรือไม่ให้ก็ได้ โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้และฐานะของผู้รับและให้นำบทบัญญัติ มาตรา ๑๕๔๘/๓๙ มาตรา ๑๕๔๘/๔๐ และ มาตรา ๑๕๔๘/๔๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับโดยอนุโลม

สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุด ถ้ามิได้ฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้น

มาตรา ๓๗ ในกรณีการจดทะเบียนคู่ชีวิตตามกฎหมายนั้น การเลิกการเป็นคู่ชีวิตโดยความยินยอมของคู่ชีวิตทั้งสองฝ่าย มีผลนับแต่เวลาจดทะเบียนยุติการเป็นคู่ชีวิตเป็นต้นไป การเลิกการเป็นคู่ชีวิตโดยคำพิพากษามีผลแต่เวลาที่คำพิพากษาถึงที่สุด แต่จะอ้างเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่จะได้จดทะเบียนเลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้นแล้ว

มาตรา ๓๘ เมื่อสมัคใจเลิกกันโดยการจดทะเบียนให้แบ่งทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตให้แต่ละฝ่ายได้ส่วนเท่ากัน เว้นแต่จะตกลงกันเป็นอย่างอื่น

มาตรา ๓๙ ทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตที่คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจำหน่ายไปเพื่อประโยชน์ตนฝ่ายเดียวก็ดี จำหน่ายไปโดยเจตนาทำให้คู่ชีวิตอีกฝ่ายเสียหายก็ดี จำหน่ายไปโดยมิได้รับความยินยอมของคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งในกรณีที่กฎหมายบังคับว่าการจำหน่ายนั้นจะต้องได้รับความยินยอมของอีกฝ่ายหนึ่งด้วยก็ดี จึงใจทำลายให้สูญหายไปก็ดี ให้ถือว่าเสมือนว่าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่เพื่อจัดแบ่งทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตตามมาตรา ๓๘ และถ้าคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งได้รับส่วนแบ่งทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตไม่ครบตามจำนวนที่ควรจะได้ ให้คู่ชีวิตฝ่ายที่ได้จำหน่ายหรือจงใจทำลายทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตนั้นชดใช้จากทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตส่วนของตนหรือสินส่วนตัว

มาตรา ๔๐ เมื่อการเป็นคู่ชีวิตสิ้นสุดลง ให้แบ่งความรับผิดชอบในหนี้ที่จะต้องรับผิดชอบด้วยกันตามส่วนเท่ากัน เว้นแต่จะตกลงกันเป็นอย่างอื่น

มาตรา ๔๑ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วยการสิ้นสุดแห่งการสมรส เช่น ผลการเพิกถอนการสมรส สิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู ค่าทดแทน และค่าเลี้ยงชีพ มาใช้บังคับกับการสิ้นสุดของการจดทะเบียนคู่ชีวิต โดยอนุโลม

#### หมวด ๕

##### มรดก

---

มาตรา ๔๒ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๖ ว่าด้วยมรดก มาใช้บังคับกับสิทธิและหน้าที่ในการรับมรดกของคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้โดยอนุโลม

มาตรา ๔๓ คู่ชีวิตที่ยังมีชีวิตมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมเสมือนคู่สมรสและอยู่ภายใต้บทบัญญัติพิเศษแห่งมาตรา ๑๖๓๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

#### หมวด ๖

##### อายุความ

---

มาตรา ๔๔ หากมิได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่นในพระราชบัญญัติฉบับนี้ อายุความสิทธิเรียกร้องระหว่างคู่ชีวิต ถ้าจะครบกำหนดก่อนหรือภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่การเป็นคู่ชีวิตสิ้นสุดลง อายุความนั้นยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันที่การเป็นคู่ชีวิตสิ้นสุดลง

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

.....  
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม